

บทความเรื่อง “มุมมองการยื่นและเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของคนไทย”

การหลบเลี่ยงภาษีเป็นสาเหตุอันดับแรกที่คุณทั่วไปมักนึกถึงเมื่อมีการกล่าวถึงผู้ที่อยู่นอกระบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกจำนวนหนึ่งที่หลุดออกจากระบบภาษีเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีดังกล่าว อีกทั้งบางส่วนอาจไม่ได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการอยู่ในระบบภาษี ทำให้ไม่ต้องการยื่นแบบฯ และเสียภาษี ซึ่งหากสามารถสร้างความเข้าใจ ให้ความรู้ และแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ในการเข้าสู่ระบบภาษีให้แก่ประชาชนได้ อาจส่งผลให้การจัดเก็บภาษีเงินได้ฯ ของไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อสภาพทางการคลังของประเทศ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ ต่อไป

เป็นที่รู้กันดีว่าการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทยยังมีข้อจำกัดด้านความครอบคลุมและครบถ้วน ซึ่งปัจจัยสำคัญเนื่องมาจากแรงงานไทยมากกว่าครึ่ง หรือร้อยละ 52.3 เป็นแรงงานนอกระบบ⁴⁵ ทำให้การตรวจสอบรายได้มีข้อจำกัด และกลายเป็นช่องโหว่ให้ผู้มีเงินได้จำนวนหนึ่งเลือกที่จะไม่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา แม้ว่าจะมีเงินได้พึงประเมินถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องยื่น ซึ่งในปี 2564 สศช. คาดว่ามีแรงงานที่มีรายได้ถึงเกณฑ์ต้องยื่นแบบฯ จำนวนกว่า 19.0 ล้านคน แต่มีผู้ยื่นแบบฯ เพียง 10.7 ล้านคน และเหลือผู้ที่มีรายได้สุทธิที่อยู่ในเกณฑ์ต้องเสียภาษีเพียง 4.2 ล้านคน อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่คนทั้งหมดที่มีเจตนาไม่ยื่นแบบฯ แต่อาจมีสาเหตุจากปัจจัยอื่น อาทิ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการยื่นแบบฯ การไม่ทราบหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ซึ่งการศึกษาของ วิริยะศิตา พิมพ์สุวรรณ และพรทิวา แสงเขียว (2564) พบว่า ความรู้และความเข้าใจในการเสียภาษี การได้รับข้อมูล และข่าวสาร รวมถึงปัจจัยด้านทัศนคติ ทั้งความมั่นใจในการนำภาษีไปใช้ในการพัฒนาประเทศของรัฐ และความเห็นเกี่ยวกับความเสมอภาคในการจัดเก็บภาษี มีอิทธิพลต่อความสมัครใจในการเสียภาษีเงินได้ฯ เช่นเดียวกับการศึกษาของ พุทธิยา อธิระธัญศิริกุล และสุพรรณิ พุทธรัตน์ (2559) ที่ระบุว่า ระดับความรู้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับทัศนคติในการยื่นแบบฯ อย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับบริษัท ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB) จึงได้ดำเนินการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่การยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี ในกลุ่มประชาชนอายุ 25 ปีขึ้นไป จำนวน 3,846 คน ใน 14 จังหวัด ทุกภูมิภาค เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการยื่น/ไม่ยื่นแบบฯ รวมถึงปัจจัยที่จะจูงใจให้เกิดการยื่นแบบฯ ในอนาคต อันจะนำไปสู่แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อไป โดยผลการสำรวจพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

⁴⁵ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2567. การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2566.

สถานการณ์การยื่นแบบฯ ของคนไทย

คนไทยร้อยละ 64.3 ไม่ได้ยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา โดยในปี 2565 มีสัดส่วนของผู้ที่ยื่นแบบฯ เพียงร้อยละ 35.7 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่กลุ่มที่ไม่ได้ยื่นแบบฯ แบ่งเป็นผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ต้องยื่น⁴⁶ มากถึงร้อยละ 50.5 และไม่เข้าข่ายต้องยื่นภาษีร้อยละ 13.8 เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือเป็นผู้ว่างงาน/อยู่ระหว่างการศึกษาค่าที่ไม่มีเงินได้ โดยหากพิจารณาจากกลุ่มที่มีการยื่นแบบฯ ในปี 2565 และกลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ยื่น พบลักษณะที่แตกต่างกัน คือ **กลุ่มที่ยื่นแบบฯ ในปี 2565** ร้อยละ 60.0 เป็นกลุ่ม Gen Y และมากกว่าครึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป อีกทั้ง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่มีเงินเดือนประจำ โดยทำงานอยู่ในบริษัทเอกชนมากที่สุด รองลงมาเป็นอาชีพที่อยู่ในองค์กรของภาครัฐ ซึ่งกลุ่มนี้มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 27,827 บาทต่อคนต่อเดือน และกว่าร้อยละ 80.8 มีสถานะทางการเงินที่รายได้เพียงพอกับรายจ่าย ขณะที่ **กลุ่มที่เข้าข่ายอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ยื่น**⁴⁷ กระจายอยู่ในกลุ่ม Gen X Gen Y และ Baby Boomer ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไม่เกินมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. โดยเกือบทั้งหมดเป็นแรงงานนอกระบบ มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มแรก โดยอยู่ที่ 12,115 บาทต่อคนต่อเดือน อีกทั้ง ยังมีสถานะการเงินที่ไม่มั่นคง กล่าวคือ ร้อยละ 55.5 มีรายได้เท่ากับรายจ่าย และร้อยละ 31.3 มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้

แผนภาพ 35 สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการยื่นแบบฯ

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่ยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

แผนภาพ 36 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มที่ยื่นแบบฯ และกลุ่มที่ไม่ได้ยื่นแบบฯ แต่อยู่ในเงื่อนไขที่ต้องยื่น

	กลุ่มที่ยื่นแบบฯ ในปี 2565			กลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ยื่น		
Generation	Gen_Y	Gen_X	Gen_Z	Gen_X	Gen_Y	Baby Boomer
ระดับการศึกษา	ป.ตรีขึ้นไป	ม.ปลาย/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ประถม	ม.ต้น	ม.ปลาย/ปวช.
อาชีพ	พจน.เอกชน	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานรัฐ	ธุรกิจส่วนตัว	ค้าขายรายย่อย	รับจ้างทั่วไป	อาชีพอิสระ
เงินเดือนประจำ	มีเงินเดือนประจำ	ไม่มีเงินเดือนประจำ		มีเงินเดือนประจำ	ไม่มีเงินเดือนประจำ	
ระดับรายได้	< 10,000	10,000 – 25,000	> 25,000	< 10,000	10,000 – 25,000	> 25,000
สถานะทางการเงิน	รายได้ > รายจ่าย	รายได้ < รายจ่าย	รายได้ = รายจ่าย	รายได้ > รายจ่าย	รายได้ < รายจ่าย	รายได้ = รายจ่าย
	37.6%	19.0%	43.2%	12.9%	31.3%	55.5%

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่ยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของคนไทย

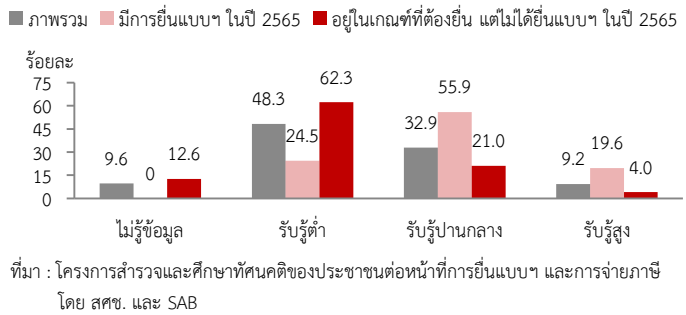
เมื่อพิจารณาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา พบว่า ภาพรวมคนไทยมีความรู้เกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในระดับต่ำ โดยผู้ที่มีความรู้ระดับต่ำและไม่รู้ข้อมูลเลยมีสัดส่วนรวมกันมากถึงร้อยละ 57.9 ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม Gen X และ Baby Boomer ที่ร้อยละ 34.3 และ 32.6 ตามลำดับ และเกือบร้อยละ 70

⁴⁶ พิจารณาจากอาชีพและรายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ในปี 2566 ซึ่งเป็นปีที่ดำเนินการสำรวจ เทียบกับ เกณฑ์เงินได้พึงประเมินขั้นต่ำที่ผู้มีเงินได้ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษี ของกรมสรรพากร

⁴⁷ เปรียบเทียบกับประสบการณ์การยื่นแบบฯ ในปีภาษี 2565 ซึ่งจะยื่นในช่วง 1 มกราคม – 31 มีนาคม 2566

เป็นแรงงานนอกระบบ อีกทั้ง ประมาณร้อยละ 80 ของกลุ่มนี้อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ โดยข้อมูลในกลุ่มนี้รับรู้้น้อยมาก อาทิ การยื่นแบบฯ รวมของคู่สมรสภาระทางภาษีเพิ่มเติมหากไม่จ่ายตามกำหนด โทษปรับหรือจำคุกในกรณีที่ไม่ยื่นแบบฯ เพื่อเลี่ยงภาษีนอกจากนี้ หากพิจารณาระดับความรู้ตามประสบการณ์ในการยื่นแบบฯ พบว่า แม้จะเป็นกลุ่มที่มีการยื่นแบบฯ ในปี 2565 แต่กลับมีความรู้เกี่ยวกับการยื่นแบบฯ ในระดับปานกลางเท่านั้น ขณะที่กลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ได้ยื่น มากถึงร้อยละ 74.9 มีความรู้ในระดับต่ำหรือไม่รู้เลย ซึ่งในกลุ่มนี้ มีข้อมูลที่ไม่ทราบเพิ่มเติมจากกลุ่มก่อนหน้านี้ อาทิ กรมสรรพากรเปิดให้ยื่นออนไลน์แม้เลยเวลากำหนด หากไม่ยื่นในเวลาที่กำหนด มีค่าปรับ 2,000 บาท

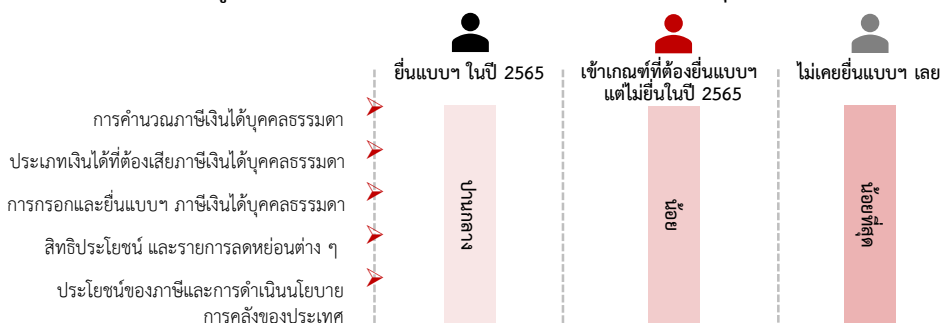
แผนภาพ 37 สัดส่วนของผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ได้ยื่น และภาพรวม จำแนกตามระดับการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษีเงินได้

ทั้งนี้ หากพิจารณาเป็นรายประเด็น มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ คนไทยบางส่วนไม่รู้ว่าการยื่นแบบฯ และเสียภาษีเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย โดยผลสำรวจ พบว่า กว่าร้อยละ 16.2 ของผู้ตอบแบบสอบถามไม่ทราบว่า การยื่นแบบฯ และเสียภาษีเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ขณะเดียวกัน ร้อยละ 65.6 ไม่ทราบว่า การยื่นแบบฯ ไม่ได้หมายความว่า จะต้องเสียภาษี ซึ่งสัดส่วนผู้ไม่ทราบจะเพิ่มขึ้นในกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยหรือมีสถานะทางการเงินที่ไม่ดี อีกทั้ง กว่าร้อยละ 53.6 ไม่ทราบว่า หากมีเงินได้สุทธิไม่เกิน 150,000 บาท จะได้รับการยกเว้นการเสียภาษี นอกจากนี้ เมื่อสอบถามถึงประเภทเงินได้ที่ต้องยื่นภาษี พบว่า คนไทยส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ารายได้ประเภทใดบ้างที่ต้องนำมายื่น โดยรายได้จากเงินเดือน/ค่าตอบแทนจากงานประจำ เป็นรายได้ประเภทเดียวที่คนไทยเกินครึ่งหนึ่งรับรู้ว่าจะต้องนำมาใช้ในการยื่นแบบฯ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 63.2 และรองลงมา คือ รายได้จากการรับจ้าง/จากการประกอบอาชีพฟรีแลนซ์ ที่ร้อยละ 39.1

ขณะที่ เมื่อพิจารณาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการยื่นแบบฯ และจ่ายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จากการประเมินตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีความสอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการยื่นแบบฯ และเสียภาษีฯ ข้างต้น โดยภาพรวมคนไทยประเมินว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีในระดับน้อยในทุกเรื่อง ทั้งการกรอกและยื่นแบบฯ สิทธิประโยชน์ รายการลดหย่อนต่าง ๆ รวมทั้งประโยชน์ของภาษี และการดำเนินนโยบายทางการคลังของประเทศ ซึ่งเมื่อจำแนกตามการประสบการณ์การยื่นแบบฯ พบว่า กลุ่มที่ยื่นแบบฯ มีความรู้ความเข้าใจมากกว่ากลุ่มอื่น แต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่กลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ได้ยื่น มีความรู้ที่ระดับน้อย และกลุ่มที่ไม่เคยยื่นแบบฯ มีระดับความรู้ที่น้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ายังมีคนเป็นจำนวนมากที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้คนไทยบางส่วนไม่มีส่วนร่วมในระบบภาษี

แผนภาพ 38 การประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการยื่นแบบฯ และการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จำแนกตามการยื่นแบบฯ

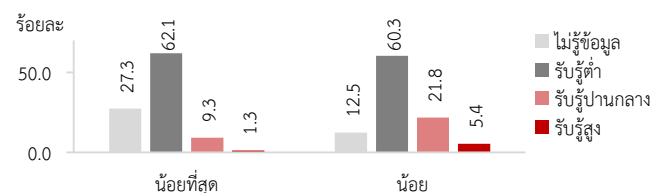
หมายเหตุ : ระดับความรู้ความเข้าใจแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 1. น้อยที่สุด 2. น้อย 3. ปานกลาง 4. มาก และ 5. มากที่สุด

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อการยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

ความเป็นธรรมของภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

เมื่อพิจารณาทัศนคติต่อการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของผู้ตอบแบบสำรวจว่าภาษีในปัจจุบันมีความเป็นธรรมหรือไม่ พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มองว่าระบบการจัดเก็บภาษีเงินได้ฯ ในปัจจุบันมีความเป็นธรรมในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ โดยร้อยละ 51.7 เห็นว่าภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีความเป็นธรรมในระดับปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 24.1 เห็นว่ามีความเป็นธรรมในระดับน้อย และมีเพียงไม่ถึง 1 ใน 4 ที่มองว่าเป็นธรรมมากถึงมากที่สุด ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในกลุ่มที่มองว่าไม่เป็นธรรม พบว่า มีสาเหตุมาจากระบบการตรวจสอบยังไม่ครอบคลุม ทำให้ผู้มีรายได้ถึงเกณฑ์ไม่ต้องยื่นแบบฯ และเสียภาษี ขณะที่ผู้มีรายได้สูงบางกลุ่มมีการหลบเลี่ยงภาษี โดยอาศัยช่องโหว่ทางกฎหมาย เพื่อให้มีภาระในการจ่ายภาษีน้อยลง รวมถึงบางส่วนเห็นว่าเกณฑ์เงินได้ขั้นต่ำที่ต้องเสียภาษีต่ำเกินไป ไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน นอกจากนี้ เมื่อเชื่อมโยงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจ่ายภาษีกับความรู้ความเข้าใจในภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา พบว่า กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในระดับต่ำหรือไม่รู้เลย ส่วนใหญ่มองว่าการจัดเก็บภาษีในปัจจุบันมีความเป็นธรรมน้อยและน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 72.8 และ 89.4 ตามลำดับ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ทราบรายละเอียดที่แท้จริงหรือรับรู้ข้อมูลที่ผิดพลาด โดยกลุ่มที่มองว่าไม่เป็นธรรม ร้อยละ 80.4 ไม่ทราบว่าอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเป็นแบบอัตราก้าวหน้า และร้อยละ 79.4 ไม่ทราบว่าการยื่นแบบฯ ไม่ได้หมายความว่าผู้ยื่นจะต้องเสียภาษี

แผนภาพ 39 สัดส่วนของผู้ที่ให้ความเห็นด้านความเป็นธรรมของการจัดเก็บภาษีเงินได้ฯ ระดับน้อยและน้อยที่สุด จำแนกตามระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการยื่นแบบฯ และเสียภาษี

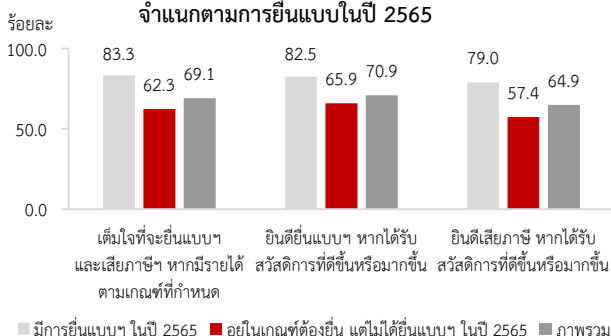

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่การยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

ความเต็มใจในการยื่นแบบฯ และเสียภาษีของคนไทย

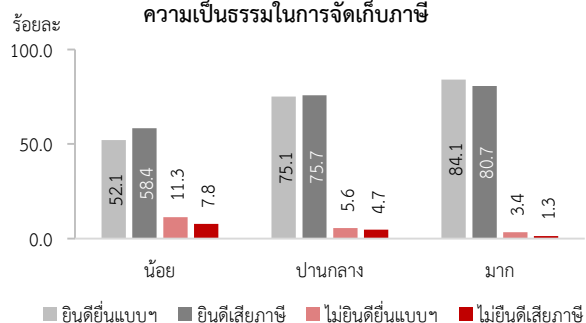
ผลสำรวจ พบว่า คนไทยร้อยละ 70.9 เต็มใจที่จะยื่นแบบฯ หากได้รับสวัสดิการที่ดีขึ้นหรือมากขึ้น ขณะที่ร้อยละ 69.1 เต็มใจที่จะยื่นแบบฯ และเสียภาษีหากมีรายได้ถึงเกณฑ์ โดยหากพิจารณาตามประสบการณ์การยื่นแบบฯ พบว่า กลุ่มที่ยื่นแบบฯ มีสัดส่วนผู้ที่เต็มใจสูงกว่ากลุ่มอื่นในทุกเรื่อง ขณะที่ กลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ได้ยื่น ให้ความสำคัญกับการได้รับสวัสดิการที่ดีขึ้นหรือมากขึ้นมากที่สุด โดยร้อยละ 65.9 ของคนกลุ่มนี้มีความเต็มใจยื่นแบบฯ หากได้สวัสดิการสูงขึ้น ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากร้อยละ 57.5 ของคนกลุ่มนี้มองว่าสวัสดิการที่รัฐจัดให้ในปัจจุบันยังไม่คุ้มค่ากับภาษีที่ต้องจ่าย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่จะเต็มใจยื่นแบบฯ และเสียภาษี แต่กว่า 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยที่จะกำหนดให้ทุกคนที่มีรายได้ต้องยื่นแบบฯ โดยไม่ต้องมีเกณฑ์รายได้ขั้นต่ำ ซึ่งสาเหตุอาจเป็นเพราะกลุ่มนี้ยังมีระดับรายได้ไม่สูงนัก โดยร้อยละ 46.1 มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน และส่วนใหญ่ทำงานที่มีรายได้ไม่แน่นอน

แผนภาพ 40 สัดส่วนของผู้ที่เห็นด้วยถึงเห็นด้วยมาก เกี่ยวกับความเต็มใจยื่นแบบฯ และเสียภาษีเงินได้ฯ จำแนกตามการยื่นแบบฯ ในปี 2565

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่การยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

แผนภาพ 41 ความยินดีในการยื่นแบบฯ และเสียภาษี หากมีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด จำแนกตามระดับความเห็นเกี่ยวกับความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษี

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่การยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

นอกจากนี้ หากพิจารณาความเต็มใจในการยื่นแบบฯ และเสียภาษี กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา พบว่า กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีเงินได้ฯ มีแนวโน้มยินดีที่จะยื่นแบบฯ และเสียภาษี สูงกว่ากลุ่มที่ไม่รู้ข้อมูล โดยมากกว่า 4 ใน 5 ของกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง มีความเต็มใจที่จะยื่นแบบฯ และเสียภาษี หากมีเงินได้ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำหรือได้รับสวัสดิการที่ดีขึ้นหรือมากขึ้น ขณะที่ในกลุ่มที่มีความรู้ระดับต่ำ หรือไม่มีความรู้เลย มีสัดส่วนของผู้ที่เต็มใจเหลือเพียง 2 ใน 5 เท่านั้น ในทำนองเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบความเต็มใจ กับความเป็นธรรมของภาษี พบว่า กลุ่มที่เห็นว่าการจัดเก็บภาษีเงินได้ฯ มีความเป็นธรรม มีแนวโน้มที่จะเต็มใจ ยื่นแบบฯ และเสียภาษีมากกว่าคนที่คิดว่าภาษีเงินได้ฯ ไม่เป็นธรรม

ปัจจัยที่จูงใจให้คนไทยยื่น/ไม่ยื่นแบบฯ และเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่อาจส่งผลให้มีการยื่นภาษี พบว่า ปัจจัยที่สามารถจูงใจให้ประชาชนยื่นแบบฯ ได้มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ยื่นแล้วไม่เสียภาษีเพิ่ม 2) ความสะดวกในการกรอกข้อมูล การไม่ขอข้อมูลเพิ่มเติม และการไม่ถูกตรวจสอบย้อนหลัง และ 3) ได้รับภาษีที่ชำระไว้คืน ขณะที่ปัจจัยที่สามารถจูงใจให้เสียภาษี ได้แก่ 1) การมีรายได้มากกว่ารายจ่าย 2) รัฐจัดหาสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง และ 3) อัตราภาษีที่จัดเก็บไม่สูงเกินไป

สำหรับปัจจัยที่กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มคิดว่าสามารถจูงใจให้เกิดการยื่นแบบฯ ประกอบด้วย กลุ่มที่ไม่ได้ ยื่นแบบฯ แม้จะมีรายได้ถึงเกณฑ์ ระบุปัจจัยที่จูงใจคือ การไม่ตรวจสอบข้อมูลภาษีย้อนหลัง รวมถึงไม่ขอเอกสาร/หลักฐานเพิ่มเติม ขณะที่กลุ่มที่เคยยื่นแบบฯ ให้ความสำคัญกับความสะดวกในการกรอกข้อมูลมากที่สุด และ ยื่นแบบฯ แล้วไม่ต้องเสียภาษีเพิ่ม ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากคนกลุ่มนี้ร้อยละ 66.6 เป็นผู้ประกอบอาชีพประเภทค้าขาย/ บริการรายย่อย และผู้ใช้แรงงาน/รับจ้างทั่วไป ซึ่งอาจมีความยุ่งยากในการรวบรวมเอกสารข้อมูลและกรอกลงระบบ มากกว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพที่มีเงินเดือนประจำ

ด้านปัจจัยที่สามารถจูงใจให้เสียภาษี พบว่า ความเพียงพอของรายได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ การจ่ายภาษีของกลุ่มที่ไม่ได้ยื่นแบบฯ ซึ่งสอดคล้องกับระดับรายได้เฉลี่ยที่ไม่สูงนัก และสถานะทางการเงิน ที่ไม่ค้ำคองมั่นคงของคนกลุ่มดังกล่าว ขณะที่กลุ่มที่ยื่นแบบฯ จะให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการของรัฐมากกว่า เนื่องจากเกือบร้อยละ 70 ของกลุ่มนี้ประกอบอาชีพที่มีเงินเดือนประจำที่ทำให้ถูกตรวจสอบได้ง่าย จำเป็นต้อง ยื่นแบบฯ และเสียภาษี จึงต้องการให้ภาษีที่เสียไปเกิดประโยชน์สูงสุด

ตาราง 15 ปัจจัยที่จูงใจให้คนไทยยื่นแบบฯ และเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จำแนกตามประสบการณ์การยื่นแบบฯ

กลุ่มที่ยื่นแบบฯ ในปี 2565	กลุ่มที่เข้าเงื่อนไขต้องยื่นแบบฯ แต่ไม่ยื่นในปี 2565	กลุ่มที่เคยยื่นแบบฯ แต่ไม่ได้ยื่นในปี 2565
ปัจจัยที่มีส่วนจูงใจให้ประชาชนยื่นแบบฯ		
- ยื่นแล้วไม่เสียภาษีเพิ่ม - ไม่ต้องกรอกข้อมูลเอง มีระบบ/เจ้าหน้าที่ช่วยกรอก - ได้รับภาษีที่ชำระไว้คืน - ข้อมูลส่วนตัวถูกจัดเก็บอย่างปลอดภัย - ไม่มีการขอเอกสาร/หลักฐาน เพิ่มเติม	- ยื่นแล้วไม่เสียภาษีเพิ่ม - ไม่ต้องกรอกข้อมูลเอง มีระบบ/เจ้าหน้าที่ช่วยกรอก - ไม่มีการตรวจสอบข้อมูลภาษีย้อนหลัง - ไม่มีการขอเอกสาร/หลักฐาน เพิ่มเติม - ได้รับภาษีที่ชำระไว้คืน	- ไม่ต้องกรอกข้อมูลเอง มีระบบ/เจ้าหน้าที่ช่วยกรอก - ยื่นแล้วไม่เสียภาษีเพิ่ม - ไม่มีการขอเอกสาร/หลักฐาน เพิ่มเติม - ได้รับภาษีที่ชำระไว้คืน - ไม่มีการตรวจสอบข้อมูลภาษีย้อนหลัง
ปัจจัยที่มีส่วนจูงใจให้ประชาชนเสียภาษี		
- รัฐจัดหาสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง - มีรายได้มากกว่ารายจ่าย - รัฐนำเงินภาษีไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ - อัตราภาษีที่จัดเก็บไม่สูงเกินไป - ผู้มีรายได้น้อยได้รับประโยชน์จากภาษีมากขึ้น	- มีรายได้มากกว่ารายจ่าย - รัฐจัดหาสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง - อัตราภาษีที่จัดเก็บไม่สูงเกินไป - รัฐนำเงินภาษีไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ - ผู้มีรายได้น้อยได้รับประโยชน์จากภาษีมากขึ้น	- มีรายได้มากกว่ารายจ่าย - รัฐจัดหาสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง - อัตราภาษีที่จัดเก็บไม่สูงเกินไป - ผู้มีรายได้น้อยได้รับประโยชน์จากภาษีมากขึ้น - รัฐนำเงินภาษีไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อการยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

อย่างไรก็ตาม ผลสำรวจยังพบข้อท้าทายในการจูงใจกลุ่มที่ไม่ได้ยื่นแบบฯ กล่าวคือ ผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนระบุว่า ไม่มีปัจจัยใดเลยที่มีผลจูงใจให้ยื่นแบบฯ โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้ยื่นแบบฯ แม้จะอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยื่น ที่มีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 42.7 อย่างไรก็ตาม สัดส่วนดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการดึงคนกลุ่มนี้อ่าน้อยมากกว่าครึ่งหนึ่งให้กลับเข้าสู่ระบบภาษี

สาเหตุที่ทำให้ไม่ได้ยื่นแบบฯ แม้ว่าจะมีรายได้ถึงเกณฑ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติม

ทำงานอิสระ
ทำให้รายได้ไม่แน่นอน

กลัวถูกตรวจสอบย้อนหลัง

ไม่เห็นประโยชน์ของการเสียภาษี

เสียภาษีหัก ณ ที่จ่าย
ไปจำนวนมากแล้ว

จากปัจจัยที่มีผลในการจูงใจในการยื่นแบบฯ และเสียภาษีข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ามีหลายประเด็นที่สามารถปรับปรุงหรือพัฒนาเพื่อให้การจัดเก็บภาษีเงินได้ฯ ของไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ หากพิจารณาแนวทางในการส่งเสริมการยื่นแบบฯ และชำระภาษีของผู้มีเงินได้ในต่างประเทศ จะพบว่า หลายประเทศให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ตั้งแต่ในวัยเด็ก รวมถึงมีการสร้างแรงจูงใจให้คนอยากยื่นแบบฯ และเสียภาษีผ่านการให้รางวัลกับผู้เสียภาษีที่ดี ตลอดจนมีการให้สิทธิประโยชน์ที่นอกเหนือจากสิทธิในการหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนทางภาษีต่าง ๆ อีกทั้ง ยังมีการรณรงค์ทางภาษีเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่หลุดออกจากระบบภาษีได้กลับเข้ามาอยู่ในระบบ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการคลังของรัฐ

ตาราง 16 แนวทางในการส่งเสริมให้มีการยื่นแบบฯ และชำระภาษีของผู้มีเงินได้ในต่างประเทศ

ด้าน	กรณีตัวอย่าง
การให้ความรู้ด้านภาษีและสร้างความตระหนักเกี่ยวกับหน้าที่ความเป็นพลเมือง	- ญี่ปุ่น กำหนดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับระบบภาษีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา - สหรัฐอเมริกา มีการกำหนดวิชา “Understanding Taxes” เป็นวิชาในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ความรู้พื้นฐานทางด้านเศรษฐศาสตร์และระบบภาษีตั้งแต่ระดับประถมศึกษา - มาเลเซียและแอฟริกาใต้ มีการจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับภาษีสำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียน
การสร้างแรงจูงใจ	- บังกลาเทศและภูฏาน มีการให้รางวัลแก่ผู้เสียภาษีที่ดี - ปากีสถาน มีการให้รางวัลแก่ผู้เสียภาษีที่ดี และสิทธิพิเศษอื่น อาทิ บริการ Duty free และ VIP Lounge ที่สนามบินแห่งชาติ โดยมุ่งหวังให้เป็นตัวอย่างและสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎหมายภาษี
การยกย่องทางภาษีอากร	- สหรัฐอเมริกา 33 จาก 50 มลรัฐ เปิดโอกาสให้ชำระภาษีย้อนหลังโดยไม่เสียส่วนหรือลงโทษทางอาญา - ออสเตรเลีย อังกฤษ เม็กซิโก และโปแลนด์ มีการยกเว้นและลดหย่อนเบี้ยปรับให้แก่ผู้เสียภาษีที่ต้องการเข้าสู่ระบบโดยสมัครใจ - ออสเตรเลีย เดนมาร์ก ฟินแลนด์ อิตาลี และญี่ปุ่น มีการยกเว้นโทษจำคุกให้แก่ผู้เสียภาษีที่ต้องการเข้าสู่ระบบโดยสมัครใจ
การใช้บทลงโทษ	- ฟินแลนด์และฝรั่งเศส ใช้การจำแนกความผิดตามความตั้งใจ โดยหากมีเจตนากระทำความผิดจะได้รับโทษสูงกว่าความผิดที่ไม่ตั้งใจ - จีน สิงคโปร์ เบลเยียม และเดนมาร์ก มีการกำหนดเบี้ยปรับในอัตราที่สูงมาก หากแจ้งข้อมูลที่เป็นเท็จหรือไม่ครบถ้วน - ฝรั่งเศส มีสิทธิในการเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่ หรือห้ามประกอบธุรกิจสูงสุด 3 ปี หากแจ้งข้อมูลที่เป็นเท็จหรือไม่ครบถ้วน

ที่มา : โครงการสำรวจและศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อหน้าที่การยื่นแบบฯ และการจ่ายภาษี โดย สศช. และ SAB

แนวทางส่งเสริมและพัฒนากิจการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

สำหรับประเทศไทย แม้จะมีการสร้างแรงจูงใจเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมในการชำระภาษีเช่นเดียวกัน โดยจะมีการมอบรางวัลรัฐภาพการพิพจน์เพื่อยกย่องผู้เสียภาษีที่ดี อีกทั้ง ยังมีการกำหนดบทลงโทษ สำหรับบุคคลใดที่ชำระภาษีไม่ครบถ้วน ยื่นแบบฯ ล่าช้า หรือหลีกเลี่ยงการยื่นแบบฯ โดยจะต้องเสียเงินเพิ่มหรือมีเบี้ยปรับ หากฝ่าฝืนไม่ชำระ จะได้รับโทษทางอาญา แต่ไทยอาจนำแนวทางอื่น ๆ ของต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ รวมถึงพิจารณาประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติมจากข้อค้นพบข้างต้น โดยการส่งเสริมและพัฒนากิจการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาจดำเนินการได้ ดังนี้

1. การสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้แก่ประชาชน เนื่องจากคนไทยจำนวนมากยังมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับภาษีเงินได้ฯ ไม่มากนัก ซึ่งความรู้ความเข้าใจนั้นมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการยื่นแบบฯ โดยการดำเนินการอาจพิจารณานำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษีเงินได้ฯ เข้าไป

อยู่ในระบบการเรียนการสอนตั้งแต่วัยเด็ก รวมถึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละระดับชั้น เพื่อปูพื้นฐาน สร้างความคุ้นชิน และการตระหนักรู้ถึงหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องเข้าสู่ระบบภาษี นอกจากนี้ ควรให้มีการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งข้อเท็จจริง เงื่อนไขและเกณฑ์ต่าง ๆ รวมถึงบทลงโทษ หากปฏิบัติไม่ถูกต้อง ด้วยวิธีการและรูปแบบข้อมูลที่เข้าใจได้ง่าย เพื่อให้คนทุกระดับสามารถรับรู้ได้อย่างถูกต้อง

2. **การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการนำภาษีไปใช้ของรัฐ รวมถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการเสียภาษี** ซึ่งจากข้อค้นพบจะเห็นได้ว่าคนบางกลุ่มไม่เต็มใจที่จะเสียภาษี เนื่องจากไม่เห็นถึงประโยชน์ ดังนั้น ภาครัฐจึงควรประชาสัมพันธ์ถึงผลการดำเนินนโยบายและการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ทั้งในรูปแบบที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน รวมถึงควรมีการชี้แจงการใช้จ่ายอย่างโปร่งใส โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ควรเป็นนโยบายที่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อป้องกันข้อครหาและทำให้ประชาชนมีความมั่นใจว่ารัฐจะนำภาษีไปใช้อย่างเกิดประโยชน์ อีกทั้ง อาจต้องมีการสื่อสารสถานการณ์การเงินการคลังของประเทศ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญในการยื่นแบบฯ และเสียภาษี

3. **การมีแนวทางส่งเสริมการเข้าระบบภาษีโดยสมัครใจ** โดยสาเหตุหนึ่งที่คนไทยเลือกที่จะไม่ยื่นแบบฯ คือ การกลัวโดนตรวจสอบย้อนหลังซึ่งอาจทำให้ต้องเสียเบี้ยปรับและจ่ายภาษีเพิ่มจำนวนมาก ตลอดจนกลัวบทลงโทษที่ปัจจุบันมีทั้งโทษปรับและโทษจำคุก จึงอาจพิจารณาการยกเว้นหรือลดบทลงโทษต่าง ๆ ให้เบาลง ยกเว้นการตรวจสอบย้อนหลัง รวมถึงมีมาตรการจูงใจอื่น อาทิ ให้รางวัลแก่ผู้ยื่นภาษี เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าสู่ระบบภาษีอย่างถูกต้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการคลังในระยะยาว

4. **การตรวจสอบและลงโทษผู้ที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องอย่างเข้มงวด** ผลการสำรวจ พบว่า การเห็นผู้ที่มีรายได้ถึงเกณฑ์ แต่ไม่เข้าสู่ระบบภาษี ส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรม ซึ่งมีผลต่อความเต็มใจยื่นแบบฯ และเสียภาษี หน่วยงานผู้รับผิดชอบในแต่ละด้านจึงควรมีการพัฒนากระบวนการตรวจสอบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อป้องกันการใช้ช่องโหว่ของระบบในการหลบเลี่ยงภาษี นอกจากนี้ อาจมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ตั้งใจทำผิดเพื่อให้เกิดความเกรงกลัว ทั้งนี้ นอกจากจะช่วยให้การจัดเก็บภาษีรั่วไหลน้อยลงแล้ว ยังมีส่วนช่วยป้องกันพฤติกรรมเลียนแบบของคนอื่นในอนาคตอีกด้วย

5. **การอำนวยความสะดวกให้ผู้ยื่นแบบฯ** ซึ่งคนจำนวนมากรู้สึกว่าการกรอกข้อมูลในขั้นตอนการยื่นแบบฯ มีความซับซ้อนยุ่งยาก โดยเฉพาะกับกลุ่มที่ไม่ได้มีรายได้ประจำที่มีหลักฐานเอกสารที่ชัดเจน รวมถึงกลุ่มที่มีรายได้จากหลายแหล่ง ซึ่งหากสามารถพัฒนาระบบให้สามารถประมวลผลข้อมูลรายได้จากแหล่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น รวมถึงมีบุคลากรคอยสนับสนุนและช่วยเหลือในแต่ละกระบวนการ จะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการยื่นแบบฯ ไม่ซับซ้อนและเต็มใจที่จะยื่นมากขึ้น

ทั้งนี้ ภาครัฐอาจต้องให้ความสำคัญกับการสร้างและกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมถึงดำเนินการต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ที่เพียงพอ เพื่อให้กลุ่มที่มีรายได้ใกล้เคียงกับรายจ่าย เกิดความพร้อมและความรู้สึกสบายใจในการยื่นแบบฯ และเสียภาษี อีกทั้ง ยังเป็นการขยายฐานภาษี จากการยกระดับรายได้ของคนที่ปัจจุบันยังมีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องยื่นแบบฯ ซึ่งจะเป็นผลดีในระยะยาวในการออกแบบนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในอนาคตจากการมีฐานข้อมูลที่ครบถ้วนมากขึ้น